

Pentru o excepție agricolă și ecologică

Se permite, pe bună dreptate, ca un număr de bunuri culturale, imposibil de redus la statutul de mărfuri simple, să se sustragă, în mod legitim, jocului pieței libere. Or, salvarea umanității noastre stă tocmai în această acțiune, menită să protejeze istoria și dinamismul tuturor culturilor. Dar oare nu ar trebui ca același principiu să se aplice și bunurilor și serviciilor menite să asigure nevoile noastre alimentare?

De vreme ce actul de a mânca este un act vital, fondator, social și afirmarea unei forme de existență, el ține de esența însăși a vieții spiritului. Oriunde am fi, oriunde am trăi, orice am cultiva și oriunde ne-am hrăni, medităm, îndreptățiți, la răspunsul pe care gânditorul Heraclit i-l oferă vizitatorului mirat să-l găsească, pe el, filosof, în fața unui banal cuptor de pâine: „*Chiar și aici, zeii sunt prezenți*”.

Să amintim că strămoșul Organizației Mondiale a Comerțului, Acordul General pentru Tarife și Comerț, după cel de-al doilea Război Mondial, aflat atunci în preludiul unei mondializări a comerțului bazate pe liberul schimb, admitea un regim juridic de excepție pentru anumite produse culturale - în special pentru filme și pentru tezaure naționale. Un alt regim, la origine de excepție, trebuiau să-l primească resursele naturale și, mai ales, produsele agricole, ale pădurii și ale pescuitului. Însă *Carta de la Havana* din 1948, pe baza căreia se constituise acest regim, nu a fost niciodată ratificată și nici implementată. Ce a rămas a fost doar recunoașterea unei „excepții culturale”, dar nu și a uneia „agricole”.

Cum ar putea arăta un act de integrare a diversității agricole, după modelul adoptării, în 20 octombrie 2005 în cadrul UNESCO, a *Convenției asupra protecției și promovării diversității expresiilor culturale*? O astfel de convenție ar trebui să se axeze pe îndeplinirea a trei obiective, în special a celor prevăzute în definiția propusă de FAO pentru securitatea alimentară: accesul la o alimentație suficientă din punct de vedere cantitativ și nutrițional, accesul la alimente sănătoase și la o alimentație aleasă. Cu toate acestea, ca în cazul accesului la cultură, accesul la alimente standardizate printr-o economie mondializată rămâne insuficient.

În mod emblematic, în martie 2012, Olivier de Schutter, raportorul special ONU pentru dreptul la alimentație, preciza că „sistemele noastre alimentare îmbolnăvesc populația”. Dincolo de derivatele sanitare și de hiperconsumul care

generează obezitate și diabet, vorbim de o boală multiplă: *morală* (scepticismul față de industrie și pierderea diversității); *socială* (proletarizarea activității agricultorului); *de mediu* (eroziunea genetică și a biodiversității); *politică* (dezangajarea puterii publice); și *economică* (puterea globală a multinaționalelor și a sistemului liberului schimb).

În acest context, e greu de spus cum va putea orice populație și orice persoană să acceadă la o hrană corespunzătoare specificului agricol, tradițional, religios sau gastronomic. La fel cum, pentru a-i fi garantat dreptul la cultură, nu ajunge ca toată lumea să aibă acces la aceleași seriale televizate. Căci așa cum e necesară protejarea diversității expresiilor culturale, tot așa trebuie să fie protejată și (bio)diversitatea agricolă.

Acesta e motivul pentru care colectivul semnatarilor se angajează să facă următoarele:

1. Apel la o democrație alimentară

Marile probleme alimentare nu ar trebui să fie de domeniul firmelor, al lobiștilor, al sindicatelor, al tehnicienilor sau al inginerilor. Este o problemă a societății, cu caracter politic, care merită, mai mult ca oricând, să intre pe agenda vieții democratice. În sânul democrației alimentare pe care o proclamăm, opinia publică nu mai rămâne ultima verigă a lanțului în consum, ci, din contră, fiecare cetățean devine un actor major, care judecă, gustă, evaluează și diferențiază.

Alături de țărani, noi, membrii democrației alimentare, afirmăm, în calitate de coproducători, principiul suveranității alimentare. Împreună cu țăranii, noi trebuie să știm cel mai bine de unde provin produsele alimentare, ce înseamnă strădania cultivatorilor ori a crescătorilor de animale, care e soarta animalelor domestice, câte moduri de producție există, ce constrângeri ecologice și ce mize comerciale apar, ce riscuri sanitare și ce aspecte dietetice sunt importante și, în mod evident, care sunt elementele culturale și gustative necesare nevoilor speciei umane și umanității noastre.

2. O schimbare a obiectivelor agricole

Pentru a evita proletarizarea meseriei de agricultor, este necesară modificarea totală a schemei de inovare și de organizare efectivă a practicilor agricole. Înainte de „Revoluția Verde”, țăranii erau singurii responsabili de concepția și experiența necesare practicilor în

diversele culturi. Bazându-se pe inovații succesive, industria agroalimentară inițiază și apoi dictează diverse practici noi, sub egida departamentelor R&D aparținând diverselor firme și laboratoare. După care le răspândește, beneficiind de exclusivitatea drepturilor de proprietate industrială și brevete inclusiv pe materia vie, punând astfel în pericol practicile și tradițiile agricole țărănești.

De acum înainte, ar trebui să-i recunoaștem pe agricultori drept actorii esențiali ai unei reînnoiri ascendente, care să pună pe primul loc mizele ecologice, economice și culturale. Iar inițierea experiențelor capabile să reconfigureze obiectivele alimentare și să promoveze difuzarea lor în societate trebuie să fie misiunea saloanelor și a mișcărilor pentru agricultura alternativă.

3. O tranziție ecologică în agricultură

Toate datele arată că sunt îndeplinite condițiile necesare unei reforme care să descătușeze instituțional și tehnologic modul nostru de existență agricolă. E vorba despre producția de alimente și prelucrarea acestora, cu ajutorul unor noi actori - țărani și cetățeni - și al unor rețele sociale capabile să se folosească de mediile numerice de difuzare a cunoștințelor și practicilor, mult mai accesibile, modificabile și difuzabile. E de ajuns să semnalăm numărul crescător, pe zi ce trece, al inițiativelor pentru practici neconvenționale: agricultură biologică, agricultură de conservare, agroecologie, agrosilvicultură, permacultură, policulturi, culturi diversificate etc.

4. Regândirea problemei prețului

Spre deosebire de *storytelling*-ul Salonului de Agricultură, par să aibă parte de prețioase dovezi de încredere alte idei și inițiative agricole preconizate de asociații și cetățeni activi. E vorba de politici îndrăznețe de reteritorializare, de reinvestiții în mediile rurale, care țin cont de geografia speciilor cultivate, de o memorie culturală a gusturilor și a preferințelor gastronomice.

Și pornind de aici se stabilește valoarea schimbului de bunuri și servicii pe baza valorii de întrebuințare. În acest fel, resursele disponibile se ajustează cel mai bine la nevoi. Deși piața liberă susține că reducerea costurilor alimentelor ajută la creșterea democratizării prin consum, lucrurile stau de fapt exact pe dos! Argumentul prețului scăzut - al porcului breton sacrificat pe altarul productivismului - lasă să se înțeleagă că valoarea alimentelor ar fi

neglijabilă, aproape nulă, și aceasta cu atât mai mult cu cât prețul lor, incredibil de instabil, poate fi oricând redus.

5. Minorități la originea excepției agricole și a repercusiunilor ei alimentare

În loc să rezistăm, să spunem *nu*, să ne retragem, închipuindu-ne o revenire la metode tradiționale preluate ca dogme, trebuie să afirmăm, să inventăm forme de lucru, de culturi, de creșteri de animale, de prelucrare și comercializare relevante pentru experiențe și proiecții ale democrației alimentare în viitor. Iar încercări emergente nu sunt puține în zilele noastre.

Dar care este incidența unei democrații alimentare - embrionară, minoritară, chiar nesemnificativă, în acest moment în care scriem - în comparație cu greutatea zdrobitoare a pieței? Istoria amintește exact acest lucru: că minoritățile știu să creeze exemplar „*mijloacele altei conștiințe și ale altei sensibilități*”, ajutându-le să devină revoluționare și inovante.

6. Exigența de sănătate

Excepția agricolă trebuie gândită ca expresie a interesului general, corespunzătoare unei exigențe de sănătate publică și globală - aceea a cetățenilor, a societății și a ecosistemelor. Trebuie să se creeze o simbioză reală „societate-natură”, reprezentând condiția primă și imediată a unui nou contract de civilizație. Rămâne ca, pe acest fundament, să ne imaginăm și să punem în practică o pedagogie a excepției agricole.

Această înrudire între accesul la cultură și accesul la alimentație justifică raportarea ideii de *excepție agricolă și alimentară* la cea de *excepție culturală*. În același timp, plecând de la inițiativa colectivului nostru, este clar că elaborarea unei convenții internaționale privind democrația alimentară poate fi concepută după modelul Convenției asupra culturii. **Aceștia sunt termeni în care considerăm că trebuie gândită excepția agricolă și noul deal alimentar.**

Olivier Assouly, Francois Collart-Dutilleul, Gilles Fumey, Ioan Negruțiu, Pierre Hivernat, Elisabeth Martin.
Sub patronajul lui Michel Serres.

Traducerea din franceză: Ana Zisman, Liana Pop

**Manifestul se poate semna pe :
www.alimentation-generale.fr**